ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.134
DOI https://doi.org/10.32782/klj/2026.3.1

Адаскалиця К. К.,
доктор філософії з галузі знань «Право», адвокат
Національної асоціації адвокатів України
ORCID: 0000-0003-2716-9343

ЕВОЛЮЦІЯ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВИЛ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Анотація. У статті досліджено еволюцію нормативного закріплення правил юридичної техніки в Україні протягом періоду незалежності держави. Обґрунтовано, що нормативне закріплення правил юридичної техніки є важливою передумовою забезпечення реалізації принципу верховенства права, насамперед у контексті дотримання вимог принципу правової визначеності. Встановлено, що вимоги сформульовані у практиці Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини, об'єктивно зумовлюють необхідність існування належної системи юридико-технічних правил, здатних забезпечити відповідну якість нормативно-правових актів.

Проаналізовано основні етапи розвитку законодавчих підходів до нормативного закріплення правил юридичної техніки. Розглянуто проєкт Закону України «Про нормативно-правові акти», прийнятий Верховною Радою України у 2000 році, але не введений у дію внаслідок застосування права вето Президентом України, а також встановлено його значення для розвитку нормативного регулювання питань юридичної техніки. Досліджено історію розроблення та розгляду проєкту Закону України «Про закони і законодавчу діяльність», який протягом 1997–2006 років неодноразово приймався парламентом, однак щоразу не набував чинності. Обґрунтовано висновок про його переважну орієнтацію на регулювання процедурних аспектів законотворчої діяльності за відсутності належної уваги до питань формалізації законодавства.

Окрему увагу приділено аналізу проєкту Закону України «Про нормативно-правові акти» 2010–2012 років, який містив розгорнуту систему положень щодо юридичної техніки та передбачав комплексне врегулювання вимог до структури, термінології, оформлення та системної узгодженості нормативно-правових актів. Встановлено, що зазначений законопроєкт став однією з найбільш змістовних спроб нормативного закріплення правил юридичної техніки до прийняття Закону України «Про правотворчу діяльність».

Зроблено висновок, що прийняття Закону України «Про правотворчу діяльність» у 2023 році стало найбільш вагомим досягненням у сфері нормативного закріплення правил юридичної техніки за весь період незалежності України. Незважаючи на те, що станом на червень 2026 року цей Закон ще не введений у дію, він є найбільш комплексною та концептуально завершеною спробою законодавчого врегулювання правотворчої діяльності та юридико-технічного забезпечення формалізації нормативного матеріалу. Перспективним напрямом подальшого розвитку відповідного законодавства визначено систематичне узагальнення доктринальних напрацювань і втілення результатів наукових досліджень у конкретні пропозиції щодо вдосконалення нормативно закріплених правил юридичної техніки.

Ключові слова: *юридична техніка, правотворча діяльність, нормопроєктувальна техніка, нормативно-правові акти, верховенство права, правова визначеність, законотворча діяльність, формалізація права.*

Adaskalytsia K. K. Evolution of the normative consolidation of legal drafting technique rules in independent Ukraine

Abstract. The article examines the evolution of the normative consolidation of legal drafting technique rules in Ukraine throughout the period of the state's independence. It is substantiated that the normative consolidation of legal drafting technique rules constitutes an important prerequisite for ensuring the implementation of the

© Адаскалиця К. К., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

principle of the rule of law, primarily in the context of compliance with the requirements of the principle of legal certainty. It is established that the requirements formulated in the case law of the Constitutional Court of Ukraine and the European Court of Human Rights objectively necessitate the existence of an appropriate system of legal drafting rules capable of ensuring the proper quality of normative legal acts.

The main stages in the development of legislative approaches to the normative consolidation of legal drafting technique rules are analyzed. Particular attention is paid to the draft Law of Ukraine "On Normative Legal Acts," adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine in 2000 but never brought into force due to the exercise of the presidential veto. Its significance for the development of the normative regulation of legal drafting technique issues is highlighted. The article also examines the history of the drafting and consideration of the draft Law of Ukraine "On Laws and Legislative Activity," which was repeatedly adopted by Parliament between 1997 and 2006 but failed to enter into force on each occasion. It is argued that this legislative initiative was primarily focused on regulating procedural aspects of law-making while paying insufficient attention to issues of legislative formalization.

Special attention is devoted to the analysis of the 2010–2012 draft Law of Ukraine "On Normative Legal Acts," which contained an extensive system of provisions on legal drafting technique and envisaged comprehensive regulation of requirements concerning the structure, terminology, formatting, and systemic coherence of normative legal acts. It is established that this draft law constituted one of the most substantive attempts to provide normative consolidation of legal drafting technique rules prior to the adoption of the Law of Ukraine "On Rule-Making Activity."

The article concludes that the adoption of the Law of Ukraine "On Rule-Making Activity" in 2023 represented the most significant achievement in the field of normative consolidation of legal drafting technique rules throughout the entire period of Ukraine's independence. Despite the fact that, as of June 2026, this Law has not yet entered into force, it constitutes the most comprehensive and conceptually complete attempt to regulate rule-making activity and provide legal drafting support for the formalization of normative material. A promising direction for the further development of the relevant legislation is identified as the systematic generalization of doctrinal achievements and the implementation of research findings into specific proposals aimed at improving the normatively established rules of legal drafting technique.

Key words: *legal drafting technique, rule-making activity, legislative drafting technique, normative legal acts, rule of law, legal certainty, legislative activity, formalization of law.*

Постановка проблеми. В умовах динамічного розвитку національної правової системи України, євроінтеграційних процесів, цифровізації правотворчої діяльності та зростання вимог до якості нормативно-правового регулювання особливого значення набувають питання юридичної техніки як методологічної основи правотворчої діяльності. Практика Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини послідовно пов'язує ефективність правового регулювання з дотриманням принципів верховенства права та правової визначеності, що, своєю чергою, актуалізує необхідність існування чітких і загальнообов'язкових правил юридичної техніки. Водночас історія розвитку вітчизняного законодавства свідчить про тривалий та складний процес пошуку оптимальної моделі нормативного закріплення таких правил, який супроводжувався численними законодавчими ініціативами, значна частина яких так і не була реалізована. Прийняття у 2023 році Закону України «Про правотворчу діяльність» стало важливим етапом у становленні відповідного правового регулювання, однак питання еволюції підходів до нормативного закріплення правил юридичної техніки, їх змісту та перспектив подальшого розвитку залишаються недостатньо комплексно дослідженими у вітчизняній юридичній науці. У зв'язку з цим комплексне дослідження історії становлення та розвитку правового регулювання юридичної техніки в незалежній Україні є актуальним з теоретичної та практичної точки зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти юридичної техніки, правотворчої діяльності та проблем правового забезпечення формалізації законодавства були предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців. Значний внесок у розвиток відповідної проблематики зробили Т. О. Дідич, Н. М. Оніщенко, Л. Р. Наливайко, С. В. Бобровник, В. Б. Скоморовський, П. М. Рабінович, Ю. С. Шемшученко, М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та інші вчені. Водночас питання еволюції нормативного закріплення правил юридичної техніки в незалежній Україні, зокрема в контексті аналізу законодавчих

ініціатив щодо правотворчої діяльності та формалізації нормативно-правових актів, не отримали достатньої наукової уваги, що й зумовлює актуальність цієї роботи.

Метою статті є дослідження еволюції нормативного закріплення правил юридичної техніки в незалежній Україні шляхом аналізу основних законодавчих ініціатив у сфері правотворчої діяльності, виявлення закономірностей розвитку відповідного правового регулювання та обґрунтування необхідності нормативно закріплення правил юридичної техніки для забезпечення ефективності правотворчої діяльності й реалізації принципу верховенства права.

Виклад основного матеріалу. Від часу здобуття незалежності України спроби нормативного закріплення правил юридичної техніки здійснювалися неодноразово. Водночас рівень та форма їх нормативного закріплення тривалий час не створювали належних передумов для обов'язкового застосування відповідних правил, зокрема у сфері законотворчої діяльності. Першим законодавчим актом, який передбачав нормативне закріплення правил юридичної техніки та був прийнятий Верховною Радою України, став Закон України «Про правотворчу діяльність». Однак навіть цей закон, попри його прийняття у 2023 році, станом на момент підготовки цієї статті до публікації (червень 2026 року) не введений у дію [1, Розд. XIV].

Водночас нормативне закріплення правил юридичної техніки має важливе значення для практичної реалізації закріпленого у статті 8 Конституції України принципу верховенства права, невід'ємною складовою якого відповідно до усталених доктринальних підходів і практики Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини є принцип правової визначеності [2, аб.4 п.2.1; 3, ст.8; 4, с. 178–179].

Так, Конституційний суд України вказує, що «Одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями; обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки» [2, аб.4 п.2.1].

В свою чергу Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях послідовно наголошує на необхідності забезпечення доступності, чіткості, точності та передбачуваності законодавства як невід'ємних складових стандарту «якості закону» (quality of law). Хоча Суд безпосередньо не вимагає нормативного закріплення правил юридичної техніки, сформульовані ним підходи об'єктивно актуалізують потребу в існуванні належної системи юридико-технічних правил, здатних забезпечити відповідність нормативно-правових актів зазначеним вимогам. Відтак нормативне закріплення правил юридичної техніки може розглядатися як один із важливих інструментів реалізації принципів верховенства права, правової визначеності та належного урядування у сфері правотворчої діяльності [5, п. 31; 6, п. 27; 7 п. 35].

Для прикладу в справі «Hashman and Harrup v. the United Kingdom» ЄСПЛ зазначає «норма не може вважатися «законом», якщо вона не сформульована з достатньою точністю, щоб особа могла регулювати свою поведінку» [5, п. 31]. В справі «Kruslin v. France» Суд наголосив, що закон має бути доступним, передбачуваним та сформульованим достатньо чітко для адресатів [6, п. 27]. А в справі «Cantoni v. France» ЄСПЛ зазначив, що закон повинен дозволяти особі передбачати наслідки своєї поведінки, а рівень необхідної точності залежить від змісту нормативного акта та кола його адресатів [7, п. 35]. Своєю чергою, для того щоб закон відповідав вимогам, сформульованим у практиці Європейського суду з прав людини, правила юридичної техніки формалізації законодавства мають бути не лише належним чином розроблені на доктринальному рівні, а й нормативно закріплені. Лише за таких умов вони набудуть загальнообов'язкового характеру та зможуть виконувати функцію нормативного орієнтира під час здійснення правотворчої діяльності.

На законодавчому рівні однією з перших спроб комплексного врегулювання питань правотворчої діяльності став Закон України «Про

нормативно-правові акти», проєкт якого було внесено до Верховної Ради України 5 січня 1995 року та прийнято парламентом 13 січня 2000 року. Водночас зазначений Закон так і не набрав чинності у зв'язку із застосуванням до нього Президентом України права вето у 2001 році. Окрему увагу в цьому акті було приділено питанням юридичної техніки. Зокрема, розділ IV Закону містив положення щодо нормопроєктувальної техніки, а статті 93–96 встановлювали вимоги до мови, стилю та термінології нормативно-правових актів [8, ст. 82–92].

Поряд із розробленням та прийняттям Закону України «Про нормативно-правові акти» тривали також спроби законодавчого врегулювання правотворчої діяльності шляхом прийняття Закону України «Про закони і законодавчу діяльність». Характерною особливістю його законодавчої долі стало те, що впродовж 1997–2006 років Верховна Рада України чотири рази приймала відповідний закон, у тому числі тричі з урахуванням пропозицій Президента України, однак кожного разу до нього застосовувалося право вето [9].

Водночас аналіз останньої редакції проєкту Закону України «Про закони і законодавчу діяльність» свідчить про те, що він практично не містив безпосередніх правил формалізації права. Зокрема, стаття 28, яка мала назву «Основні вимоги до закону. Мова закону», фактично не встановлювала конкретних юридико-технічних вимог до мови нормативного акта. У її положеннях були відсутні не лише питання щодо обов'язковості викладення законів державною мовою, а й будь-які вимоги стосовно дотримання правил юридичної термінології, граматики, стилістики чи інших елементів законодавчої техніки. Це дає підстави стверджувати, що, попри задекларовану мету впорядкування законодавчої діяльності, зазначений законопроєкт був переважно орієнтований на регулювання процедурних аспектів законотворчості, а не на нормативне закріплення правил юридичної техніки формалізації права [10, ст. 28].

Чергова спроба законодавчого врегулювання питань, пов'язаних із системою нормативно-правових актів та правилами їх підготовки, була здійснена у 2010–2012 роках у межах роботи над новим проєктом Закону України «Про нормативно-правові акти». Зазначений законопроєкт передбачав, зокрема, визначення системи та ієрархії нормативно-правових актів, порядку їх розроблення і прийняття, а також встановлення єдиних вимог до нормопроєктувальної техніки. Водночас, незважаючи на тривалий розгляд у Верховній Раді України та значний обсяг запропонованого регулювання, зазначена законодавча ініціатива так і не була реалізована, а відповідний закон не був прийнятий парламентом [11].

Що стосується питань нормопроєктувальної техніки, то в зазначеному законопроєкті їм було приділено значно більше уваги порівняно з проєктом Закону України «Про закони і законодавчу діяльність». Якщо останній фактично обмежувався однією статтею, присвяченою вимогам до мови закону, то проєкт Закону України «Про нормативно-правові акти» (2010–2012 років) містив сімнадцять статей, спрямованих на врегулювання різних аспектів нормопроєктувальної техніки. Зокрема, у ньому були визначені вимоги до термінології, системної узгодженості, оформлення, а також інші правила юридичної техніки, покликані забезпечити належну якість нормативного матеріалу [10, ст. 28; 12, ст. 8-24].

Важливим етапом розвитку правового регулювання правотворчої діяльності стало внесення у червні 2021 року до Верховної Ради України проєкту Закону України «Про правотворчу діяльність» № 5707. За результатами проходження всіх стадій законодавчого процесу зазначений закон було прийнято Верховною Радою України та підписано Президентом України у 2023 році. Водночас, як уже зазначалося вище, станом на червень 2026 року цей Закон так і не був введений у дію [1].

Попри це, прийняття Закону України «Про правотворчу діяльність» слід розглядати як визначну подію в історії становлення правового регулювання правотворчої діяльності в Україні. Вперше на рівні закону було здійснено комплексне нормативне закріплення значної кількості правил юридичної техніки формалізації права. При цьому відповідні положення стосуються як нормативно-правових актів у цілому, так і окремих структурних елементів нормативного матеріалу, зокрема норм права. Таким чином, законодавцю

вдалося створити найбільш комплексну та системну модель нормативного закріплення питань юридичної техніки за весь період незалежності України.

Додатковим аргументом на користь ефективності обраного підходу є відносна стабільність положень зазначеного Закону. Так, з моменту його прийняття і до червня 2026 року зміни до нього вносилися лише двічі. Для законодавчого акта, який регулює настільки складну та фундаментальну сферу суспільних відносин, така стабільність може розглядатися як свідчення загальної якості його нормативного змісту та виваженості закладених у ньому правових конструкцій.

Проведений аналіз попередніх спроб законодавчого врегулювання правотворчої діяльності також дає підстави стверджувати, що Закон України «Про правотворчу діяльність» став найбільш успішною та найбільш концептуально завершеною спробою нормативного закріплення засад правотворчої діяльності та правил юридичної техніки в Україні. На відміну від попередніх законопроєктів, зазначений Закон пройшов усі стадії законодавчого процесу та отримав належне нормативне оформлення.

Водночас подальше вдосконалення правового регулювання правотворчої діяльності не повинно обмежуватися лише прийняттям відповідного закону. Наступним кроком має стати формування ефективного механізму періодичного оновлення та розвитку нормативно закріплених правил юридичної техніки з урахуванням новітніх наукових досягнень, потреб правозастосовної практики та тенденцій розвитку правової системи. У цьому контексті особливого значення набуває необхідність систематичного узагальнення доктринальних напрацювань у сфері юридичної техніки та їх втілення у конкретні законопроєктні пропозиції.

Одним із перспективних напрямів такої діяльності може стати проведення регулярних наукових конференцій, круглих столів та інших фахових заходів, присвячених проблемам юридичної техніки та правотворчої діяльності. Узагальнення результатів таких наукових дискусій дозволить забезпечити належний зв'язок між юридичною наукою та правотворчою практикою, а також сприятиме подальшому вдосконаленню правового регулювання правотворчої діяльності в Україні.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що еволюція нормативного закріплення правил юридичної техніки в незалежній Україні характеризувалася тривалим пошуком оптимальної моделі правового регулювання правотворчої діяльності. Починаючи з середини 1990-х років законодавцем неодноразово здійснювалися спроби нормативного врегулювання відповідних питань шляхом розроблення проєктів законів «Про нормативно-правові акти» та «Про закони і законодавчу діяльність», однак жодна з них не призвела до законодавчого закріплення правил юридичної техніки. Водночас проведений аналіз свідчить про поступове ускладнення та вдосконалення підходів до розуміння ролі юридичної техніки у правотворчій діяльності, що знайшло своє відображення у збільшенні обсягу та деталізації відповідних положень. Кульмінацією зазначеного процесу стало прийняття Закону України «Про правотворчу діяльність», який уперше на рівні закону комплексно закріпив значний масив правил юридичної техніки формалізації. Це дає підстави розглядати його як найбільш завершену та концептуально цілісну спробу нормативного врегулювання відповідних питань за весь період незалежності України. Разом із тим подальший розвиток законодавства у цій сфері потребує систематичного узагальнення доктринальних напрацювань, результатів правозастосовної практики та їх подальшого втілення у конкретні пропозиції щодо вдосконалення нормативно закріплених правил юридичної техніки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text (дата звернення: 12.06.2026).

2. Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2017 р. № 2-р/2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-17#Text (дата звернення: 12.06.2026).

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР#Text (дата звернення: 12.06.2026).

4. Верховенство права : Доповідь, схвалена Європейською комісією «За демократію через право» (Венеційською комісією) на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року). Право України. 2011. № 10. С. 168–184.

5. Hashman and Harrup v. the United Kingdom : Judgment of the European Court of Human Rights of 25 November 1999. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58365 (дата звернення: 11.06.2026).

6. Kruslin v. France : Judgment of the European Court of Human Rights of 24 April 1990. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57626 (дата звернення: 11.06.2026).

7. Cantoni v. France : Judgment of the European Court of Human Rights of 11 November 1996. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58068 (дата звернення: 11.06.2026).

8. Про нормативні правові акти в Україні : проєкт Закону України від 11 грудня 1997 р. URL: https://w2.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=0923&skl=4 (дата звернення: 11.06.2026).

9. Про закони і законодавчу діяльність : проєкт Закону України № 0894 від 22 липня 1998 р. / Верховна Рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=0894&skl=5 (дата звернення: 13.06.2026).

10. Текст статей законопроекту Закону України «Про закони і законодавчу діяльність» з пропозиціями Президента від 22.02.2006 р. / Верховна Рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=12103&pf35401=86767 (дата звернення: 15.06.2026).

11. Про нормативно-правові акти : проєкт Закону України № 7409 від 01 грудня 2010 р. / Верховна Рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=39123 (дата звернення: 15.06.2026).

12. Про нормативно-правові акти : проєкт Закону України № 7409 від 01 грудня 2010 р. (Текст законопроекту до другого читання 17.10.2012.) / Верховна Рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=39123&pf35401=236607 (дата звернення: 16.06.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 02.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.11.2026